

Danijela Trškan

Državljanstvo v slovenskih učnih načrtih za zgodovino od 1945 do 2005

Uvod

Vse večji pomen pri izobraževanju se v 21. stoletju pripisuje izobraževanju za demokratično državljanstvo, kjer bi se učenci učili o nacionalni identiteti, življenju v domačem kraju, skupnosti in državi ter o značilnostih demokratične politične ureditve, človekovih pravicah, spoštovanju drugačnosti in različnosti.¹

Šola je tisto okolje, kjer se mladi najprej naučijo razumevanja, spoštovanja, sodelovanja in dejavnega vključevanja. »Če se ne navadimo ceniti edinstvenosti človeških kultur, začenši z lastno, verjetno ne bomo sposobni ceniti niti človeške raznolikosti niti skupne človeškosti, ki leži v središču svetovljanskega ideala. Takšni nezainteresirani, brezsrdni posamezniki, ki cenijo le sebe in ne čutijo odgovornosti do ničesar, so slaba ali nikakršna podlaga za demokracijo, ki vendarle zahteva dovolj aktivne državljanje. Edukacija v smislu vzgoje in izobraževanja je oblikovanje zainteresiranih ljudi, aktivnih državljanov.«²

Prav osnovne in srednje šole so tiste, ki učencem in dijakom lahko ponudijo številne priložnosti pri rednem pouku za razvijanje zavesti o državni pripadnosti, njeni kulturni in jezikovni dediščini ter raznolikosti. Dejavnosti, ki se izvajajo na šolah ali tudi izven šole, pa jim dodatno ponujajo še druge priložnosti za spoznavanje pomena aktivnega vključevanja v sodobni demokratični družbi.³

Predmet zgodovina je tisti predmet, ki vključuje državljanstvo, vrednote, ustanove, zakone, oblike državne ureditve, saj je osnova narodna zgodovina, zato nas zanima, v kolikšni meri so bili elementi državljanstva, in sicer poznavanje in razumevanje državne ureditve, aktivno državljanstvo, spoštovanje človekovih pravic, varovanje kulturne dediščine in oblikovanje narodne identitete vključeni v učnih načrtih za zgodovino, ki so izšli med leti 1945 in 2005. Ker je bila največja prelomnica leto 1991, ko se je Slovenija osamosvojila, predvidevamo, da je bil v času Socialistične Jugoslavije v učnih načrtih večji poudarek na socialistični ureditvi, samoupravljanju in patriotizmu, v samostojni Sloveniji pa večji poudarek na varovanju kulturne dediščine in oblikovanju slovenske identitete.

Državljanstvo oz. elementi državljanke vzgoje so bili v tem času vključeni tudi v druge predmete. V osnovni šoli sta bila v 50. letih predmeta domoznanstvo

¹ Sardoč, Državljanstva vzgoja, str. 4–9.

² Žalec, Pomen domovinske edukacije, str. 77.

³ Sardoč, Državljanstvo in državljanstva vzgoja, str. 104.

ter družbena in moralna vzgoja,⁴ v 60. letih predmet temelji socialistične morale,⁵ v 70. in 80. letih predmet družbenomoralna vzgoja,⁶ v 90. letih 20. stoletja pa predmet državljanska vzgoja in etika.⁷

V gimnazijah sta bila predmeta konec 40. let ustava FLRJ⁸ in ustava,⁹ v 50. letih predmet temelji državne in družbene ureditve FLRJ¹⁰ in predmet zgodovina ter temelji družbene in državne ureditve FLRJ,¹¹ v 60. letih predmet uvod v sociologijo s temelji družbeno politične ureditve,¹² v 70. letih predmet samoupravljanje s temelji marksizma,¹³ v 90. letih 20. stoletja in začetku 21. stoletja pa predmet sociologija.¹⁴

V srednjih strokovnih in poklicnih šolah sta bila predmeta v 40. letih zgodovina in zakonodaja¹⁵ ter ustava FLRJ z zakonodajo,¹⁶ v 50. letih predmet zakonodaja in gospodarska ureditev FLRJ,¹⁷ v 60. letih predmet družbenopolitična ureditev FSRJ¹⁸ ter predmet družbenoekonomska in politična ureditev Jugoslavije (SFRJ),¹⁹ v 80. letih predmet samoupravljanje s temelji marksizma,²⁰ v 90. letih družbena znanja²¹ in v začetku 21. stoletja družboslovje.²²

Posebej za osnovne šole, gimnazije ter za strokovne in poklicne srednje šole smo ugotavljali, kateri učni cilji so se nanašali na državljanstvo v učnih načrtih za zgodovino; katera učna vsebina je vključevala elemente državljanstva; ali so se navodila za izvajanje učnih načrtov za zgodovino nanašala tudi na državljanstvo oz. pripadnost državi in kakšna so bila ta navodila.

Predvidevali smo, da je bilo več učnih ciljev, vsebin in navodil, ki so se nanašala na državljanstvo pred letom 1991, saj naj bi na to vplivala družbenopolitična ureditev Jugoslavije, po letu 1991 pa naj bi bil večji poudarek na slovenski narodni identiteti.

Pri teoretični raziskavi smo uporabili deskriptivno in eksplikativno neeksperimentalno metodo pedagoško-zgodovinskega raziskovanja, ki smo ju dopolnili s tehniko analize vsebine oz. analize učnih načrtov za zgodovino, in sicer smo uporabili prisotnostno oz. nefrekvenčno analizo (navzočnost ali odsotnost učnih ciljev,

⁴ Začasni učni načrt za osnovne šole, 1953, str. 2–27.

⁵ *Predmetnik in učni načrt*, 1962.

⁶ *Osnovna šola*, 1973; *Predmetnik in učni načrt*, 1983.

⁷ *Predmetnik devetletne osnovne šole*, 1998.

⁸ *Spremembe k učnemu načrtu*, 1946.

⁹ *Učni načrt za gimnazije*, 1948.

¹⁰ *Predmetnik za nižje in višje gimnazije*, 1953, str. 2.

¹¹ *Novi predmetniki*, 1955, str. 3–4.

¹² *Smernice za organizacijo*, 1964, str. 61–63.

¹³ *Gimnazija*, 1975.

¹⁴ *Gimnazijski program*, 1992; *Srednješolski izobraževalni programi*, 2003.

¹⁵ *Začasni učni načrt*, 1948.

¹⁶ *Učni načrt za dvoletne in triletno šole*, 1949.

¹⁷ *Učni načrti in predmetniki vajenskih šol*, 1952, str. 12–14.

¹⁸ *Osnutki minimalnih učnih načrtov*, 1962.

¹⁹ *Minimalni učni načrt*, 1964.

²⁰ *Vzgojno-izobraževalni program*, 1986.

²¹ *Srednješolski programi in poklici*, 1992.

²² *Srednješolski izobraževalni programi*, 2003.

učnih vsebin in navodil v učnih načrtih) in kontingenčno analizo (ugotavljanje, v kakšni povezavi se pojavljajo elementi državljanstva).

V teoretično raziskavo smo vključili učne načrte za zgodovino, in sicer 30 učnih načrtov za osnovno šolo, 23 učnih načrtov za gimnazije in 22 učnih načrtov za strokovne in poklicne srednje šole, ki smo jih pridobili v različnih slovenskih knjižnicah (NUK, Filozofska fakulteta in Pedagoška fakulteta v Ljubljani idr.), muzejih (Slovenski šolski muzej) ali arhivih (Zgodovinski arhiv) ter na spletni strani Ministrstva za šolstvo in šport Republike Slovenije (<http://www.mss.gov.si>).

Državljanstvo v učnih načrtih za zgodovino v osnovnih šolah

Spodnja preglednica prikazuje kronološki seznam vseh učnih načrtov, ki so vključevali tudi predmet zgodovina ter prisotnost analiziranih elementov, ki so označeni s kljukico. Nekateri učni načrti niso vsebovali npr. učnih ciljev.

Preglednica 1: Prisotnost ciljev, vsebine in navodil v učnih načrtih za osnovne šole²³

Leto izdaje	Učni načrti za osnovne šole	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
1946a	<i>Učni načrt za prve štiri razrede osnovnih šol.</i> Ljubljana: DZS, 1946.	✓	✓	✓
1946b	<i>Začasni učni načrt za višje osnovne šole.</i> Ljubljana: DZS, 1946.		✓	
1947	Učni načrt za prve štiri razrede osnovne šole za šolsko leto 1947/48. Učni načrt za višje razrede osnovne šole za šolsko leto 1947/48. <i>Vestnik Ministrstva za prosveto LR Slovenije</i> , letnik II, Priloga 1. k 11. številki z dne 28. 8. 1947, št. 11.		✓	✓
1948a	<i>Učni načrt za osnovne šole, nižje razrede sedemletk in višje osnovne šole.</i> Ljubljana: Ministrstvo za prosveto LRS, 1948.	✓	✓	✓
1948b	<i>Učni načrt za gimnazije, nižje gimnazije in višje razrede sedemletk.</i> Ljubljana: Ministrstvo za prosveto LR Slovenije, 1948.	✓	✓	✓
1950a	<i>Učni načrt za osnovne šole.</i> Ljubljana: DZS, 1950.	✓	✓	✓
1950b	Navodilo za uporabo predmetnikov in učnega načrta za prve štiri razrede nižje organiziranih šol. <i>Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS</i> , leto II, 20. 11. 1950, št. 2, str. 2–4.			✓
1953	<i>Začasni učni načrt za osnovne šole.</i> <i>Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS</i> , leto IV, 28. 10. 1953, št. 6, IV., str. 2–27.		✓	✓

²³ Preglednica je delno vzeta iz: Trškan, *Krajevna zgodovina*, str. 55–61.

Leto izdaje	Učni načrti za osnovne šole	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
1954a	<i>Učni načrt za nižje razrede gimnazij in višje razrede osnovnih šol.</i> Ljubljana: DZS, 1954.		✓	✓
1954b	Učni načrti za nižje razrede gimnazij in višje razrede osnovnih šol. <i>Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS</i> , leto V, 15. 10. 1954, št. 7, I., str. 1–19.		✓	✓
1959a	Predmetnik in učni načrt za osnovne šole. <i>Objave Sveta za šolstvo LRS – Sveta za kulturo in prosveto LRS – Sveta za znanost LRS – Zavoda za proučevanje šolstva LRS.</i> Posebna izdaja, avgusta 1959, II.	✓	✓	✓
1959b	<i>Utemeljitev učnega načrta za I.–VIII. razred osnovne šole.</i> Ljubljana: Zavod za napredek šolstva LRS, 1959.	✓	✓	✓
1960	Predmetnik in učni načrt za VI., VII. in VIII. razred osnovne šole v LR Sloveniji. <i>Objave Sveta za šolstvo LRS – Sveta za kulturo in prosveto LRS – Sveta za znanost LRS – Zavoda za proučevanje šolstva LRS</i> , letnik XI, avgusta 1960, št. 4.	✓	✓	✓
1962	<i>Predmetnik in učni načrt za osnovne šole.</i> Ljubljana: DZS, 1962.	✓	✓	✓
1966	Uvod k predmetniku in učnemu načrtu za osnovne šole. Smoter in naloge osnovne šole. Predmetnik in učni načrt za osnovno šolo. <i>Objave</i> . Republiški sekretariat za prosveto in kulturo SRS, leto XVII, 15. 6. 1966, št. 2, 3, 4, 5.	✓	✓	✓
1969	<i>Predmetnik in učni načrt za osnovno šolo.</i> Ponatis iz objav republiškega sekretariata za prosveto in kulturo 15. 6. 1966, št. 2, 3, 4, 5. Ljubljana: Prosvetni delavec, 1969.	✓	✓	✓
1973	<i>Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela.</i> Ljubljana: Zavod za šolstvo SR Slovenije, 1973.	✓	✓	✓
1975	<i>Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela.</i> 6. zvezek. Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo, 1975.	✓	✓	✓
1979	<i>Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela.</i> Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo, 1979.	✓	✓	✓
1983a	<i>Predmetnik in učni načrt osnovne šole.</i> Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo, 1983.	✓	✓	✓
1983b	<i>Obvezni predmetnik in učni načrt osnovne šole.</i> Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvom 1983.	✓	✓	✓
1984	<i>Program življenja in dela osnovne šole.</i> 3. zvezek. <i>Družbenoekonomsko vzgojno izobraževalno področje.</i> Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo, 1984.	✓	✓	✓

Leto izdaje	Učni načrti za osnovne šole	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
1992	<i>Katalog znanja iz zgodovine v osnovni šoli.</i> Ljubljana: Zavod RS za šolstvo in šport, 1992.	✓	✓	✓
1994	<i>Učni načrt za zgodovino v osnovni šoli.</i> Ljubljana: Zavod RS za šolstvo in šport, 1994.	✓	✓	✓
1998a	<i>Učni načrt. Predlog april 1998. Zgodovina. Osnovna šola.</i> Ljubljana: Državni izpitni center, 1998.	✓	✓	✓
1998b	<i>Osnovna šola. Učni načrt. Zgodovina. 6. razred: 35 ur; 7. razred: 70 ur; 8. razred: 70 ur; 9. razred: 64 ur.</i> Sprejeto na 20. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, dne 29. 10. 1998. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).	✓	✓	✓
1999a	<i>Posodobitev sedaj veljavnega učnega načrta za zgodovino. Priloga k sedaj veljavnemu učnemu načrtu.</i> Sprejeto na 27. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, dne 8. 4. 1999. http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/razvoj_solstva/evalvacija/pdf/zgodovina (18. 8. 2007).		✓	✓
1999b	<i>Učni načrt. Dvojezična osnovna šola. Zgodovina. 6. razred: 35 ur; 7. razred: 70 ur; 8. razred: 70 ur; 9. razred: 64 ur.</i> Sprejeto na 25. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, dne 11. 2. 1999. www.mss.gov.si/.../mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_narodno/Zgodovina_obvezni_dv.pdf (18. 8. 2007).	✓	✓	✓
1999c	<i>Učni načrt. Osnovna šola z italijanskim učnim jezikom. Zgodovina. 6. razred: 35 ur; 7. razred: 70 ur; 8. razred: 70 ur; 9. razred: 64 ur.</i> Sprejeto na 25. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, dne 11. 2. 1999. www.mss.gov.si/.../mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_narodno/Zgodovina_obvezni_is.pdf (18. 8. 2007).	✓	✓	✓
2003	<i>Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja. Zgodovina.</i> Drugi natis. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo, 2003. Izdaje: 2000, 2002. Objavljen tudi na: http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_obvezni/Zgodovina (18. 8. 2007).	✓	✓	✓

Učni cilji pred letom 1991 so se nanašali na bratstvo in enotnost narodov, npr. pri učencih je treba krepiti »bratstvo in enotnost naših narodov in vse pridobitve narodnoosvobodilne vojne« (1946a, str. 15); »utrjevati in razvijati bratstvo in enotnost naših narodov ter ostale pridobitve narodnoosvobodilne borbe« (1948a, str. 22; 1950a, str. 18).

Pogosti so bili cilji, ki so se nanašali na ljubezen do domovine, npr. »razvijati ljubezen in predanost domovini in njenim narodom« (1948a, str. 22; 1950a, str. 18); »razvijati čustvo ponosa do domovine« (1948a, str. 22; 1950a, str. 18); »razvijati patriotično zavest učencev« (1960, str. 24; 1962, str. 77; 1959a, str. 44; 1966, str. 39; 1969, str. 42); poglobljati »svojo ljubezen do domovine« (1983a, str. 241; 1983b, str. 260; 1984, str. 37).

Učni cilji so se na eni strani navezovali na obrambo domovine, npr. da bi učenci postali »zavestni in požrtvovalni graditelji in branitelji domovine« (1948b, str. 70), da bi utrjevali »moralno pripravljeno za obrambo pridobitev samoupravne socialistične družbe« (1983a, str. 241; 1983b, str. 260; 1984, str. 37) oz. se oblikovali »v zavestne in požrtvovalne graditelje in branitelje domovine« (1948a, str. 91). Na drugi strani pa so nakazovali tudi sovraštvo, npr. da bi pri učencih učitelji razvijali »nepomirljivo sovraštvo do sovražnikov domovine, do vseh, ki nasprotujejo pridobitvam narodnoosvobodilne borbe ter do vseh sovražnikov napredka doma in v svetu« (1948a, str. 22; 1950a, str. 18).

Učni cilji so se nanašali na narodno zavest, npr. da naj se učenci vzgajajo »v duhu slovenske narodne zavesti ter bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti za demokratične odnose v naši samoupravni socialistični družbi« (1973, str. 132; 1975, str. 24; 1979, str. 161; 1983a, str. 241; 1983b, str. 260; 1984, str. 37).

Po letu 1991 pa so se cilji nanašali na narodno identiteto, npr. »ob spoznavanju slovenske zgodovine razvijajo zavest o narodni identiteti in državni pripadnosti« (1998a, str. 3; 1998b, str. 6; 1999b, 1999c, 2003, str. 7–8) in na demokratične vrednote, npr. da učenci »ob zgodovinskih primerih razvijajo dojemljivost za vrednote, pomembne za avtonomno skupinsko delo in za življenje v pluralni ter demokratični družbi (starost, odprtost, miroljubnost, strpno poslušanje tujega in argumentiranje svojega mnenja, medsebojno sodelovanje, spoštovanje temeljnih človekovih pravic in dostojanstva)« (1998a, str. 3; 1998b, str. 6; 1999b, 1999c, 2003, str. 7–8). Ravno tako pa so se cilji nanašali na kulturno dediščino, npr. da se učenci usposablajo »za sprejemanje in vrednotenje kulturne dediščine v splošnem in nacionalnem okviru (1992, str. 7, 1994, str. 5) ali da »pridobivajo vedenja o kulturni dediščini v nacionalnem okviru« (1998b, str. 6, 1999b, str. 6, 1999c, str. 6, 2003, str. 7).

Učne vsebine, ki so vključevale politično-ustavni razvoj države Jugoslavije, so bile naslednje:

- Ustava demokratične ljudske republike Jugoslavije (1947).
- Federativna ljudska republika Jugoslavija: Narodna enakopravnost in federativna ureditev; Bratstvo in enotnost naših narodov; Ljudska oblast; Ljudska Fronta. Ustava – uzakonitev pridobitev narodnoosvobodilne borbe (1948a, str. 25–26; 1950a, str. 20).

- Glavne etape graditve socialistične Jugoslavije: Ustavni zakon iz leta 1953 in družbeno upravljanje; Značilnosti socialistične demokracije; Pomen ustave iz leta 1963 (1966, str. 40; 1969, str. 43).
- Graditev samoupravne socialistične družbe v Jugoslaviji: Zakon o predaji podjetij v upravljanje delovnim kolektivom in začetki samoupravljanja; Ustavni zakon iz l. 1953 in nadaljnji razvoj samoupravljanja in socialistične demokracije; Ustava iz leta 1963; Ustavna dopolnila in nadaljnji razvoj samoupravljanja, demokracije in enakopravnosti narodov in narodnosti SFRJ (1973, str. 135; 1975, str. 27; 1979, str. 164).
- Razvoj samoupravne socialistične demokracije: Samoupravljanje in socialistična demokracija v Jugoslaviji; Vloga ZKJ v graditvi socialistične samoupravne družbe; Nova ustava 1974 in dopolnitev k njej (1980 – kolektivno vodstvo) (1983a, str. 251; 1983b, str. 271; 1984, str. 47).

Za politično ureditev Slovenije pa v učnih načrtih, ki so izšli po osamosvojitvi, ni bilo posebnih elementov državljanstva, le prikaz osamosvojitve Slovenije (1992, str. 41) in njenega mednarodnega priznanja (1998b, str. 12, 1999, str. 8, 2003, str. 16) ter prikaz politične modernizacije ter vključevanja Slovenije v Evropo (1994, str. 40).

Navodila, ki so se nanašala na državljanstvo, so vključevali naslednji osnovnošolski učni načrti za zgodovino: 1946a, 1947, 1948a, 1973, 1975, 1979, 1983a, 1983b, 1984, 1998a, 1998b, 1999b, 1999c, 2003.

Navodila so se v 40. letih 20. stoletja nanašala na ljubezen učencev do domovine in poznavanje herojev, npr.: »Obiskujejo naj razne kraje borb in dobro poznajo tudi naše heroje. Ves pouk naj razvija v učencih duh pravega patriotizma, požrtvovalnosti in nujnosti poti v socializem« (1948a, str. 26); »Zgodovina /.../ razvija domovinsko ljubezen, krepi bratstvo in enotnost naših narodov« (1946a, str. 15; 1947, str. 3).

Navodila so se v 70. letih nanašala na učitelja zgodovine, ki bi moral biti družbenopolitično razgledan: »Učitelj zgodovine, zlasti tisti, ki poučuje zgodovino NOB in povojnega obdobja, mora biti dober strokovnjak – zgodovinar, ki pri pouku izhaja iz marksističnih idejnih temeljev, razen tega pa mora biti vsestransko pedagoško in politično razgledan. Nenehno mora spremljati zgodovinsko, teoretično-marksistično in politično literaturo in zasledovati poročila v sredstvih javnega obveščanja. Mora pa biti tudi družbeni delavec, ki s svojim vzgledom vzgaja učence v skladu z ideologijo jugoslovanske socialistične samoupravne družbe« (1973, str. 136; 1975, str. 28–29; 1979, str. 165–166).

Navodila so v 70. in 80. letih vključevala napotke k posameznim vsebinam oz. temam. Npr. k temi Graditev samoupravne socialistične družbe v Jugoslaviji so bili naslednji napotki: »Predvsem pa učencem razložimo, da žive naši narodi srečno in je SFRJ močna, ker jo vodi KPJ, ki se je bila sposobna upreti reakcionarnim notranjim silam od malomeščansko-nacionalističnih do birokratsko-dogmatskih in ki z izvajanjem družbene reforme zagotavlja samoupravni sistem in oblast delavskega razreda« (1973, str. 142; 1975, str. 34; 1979, str. 171). Pri temi Razvoj samoupravne socialistične demokracije v Jugoslaviji pa so bili naslednji napotki

za vsebino: »Aktualizacijo tem izvedemo z vključevanjem poročil učencev o intervjujih članov organov samoupravljanja, v šoli, v delovnih organizacijah in krajevnih skupnostih. Učenci aktivno spoznavajo problematiko in razvoj našega družbenopolitičnega sistema na osnovi spoznanj v svojem družbenem okolju« (1983a, str. 252; 1983b, str. 271; 1984, str. 48).

Navodila so se po letu 1991 bolj nanašala na življenjske situacije in aktualne dogodke. Npr.: »Pri tem je zelo pomembno, da so zgodovinska spoznanja aktualizirana, saj s tem učence usposabljammo za družbeno orientacijo v sodobnem svetu« (1998a, str. 25, 1998b, str. 30, 1999b, 1999c, 2003); »Pouk, kjer se uveljavljajo metode samostojnega dela, usposablja učence za bodoče reševanje dilem in problemov v poklicni dejavnosti in v življenjskih situacijah, obenem pa tak pristop učence motivira« (1999b, 1999c, 2003).

Državljanstvo v učnih načrtih za zgodovino v gimnazijah

Spodnja preglednica prikazuje kronološki seznam vseh učnih načrtov, ki so vključevali tudi predmet zgodovina ter prisotnost analiziranih elementov, ki so označeni s kljukico. Nekateri učni načrti niso vsebovali vseh elementov, npr. učnih ciljev, učne vsebine ali navodil za izvajanje učnega načrta.

Preglednica 2: Prisotnost ciljev, vsebin in navodil v učnih načrtih za gimnazije²⁴

Leto izdaje	Učni načrti za gimnazije	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
1945	<i>Začasni učni načrt na gimnazijah in klasičnih gimnazijah Slovenije za šolsko leto 1945–1946.</i> Ljubljana: DZS, 1945.		✓	
1946	<i>Spremembe k učnemu načrtu za gimnazije. Šolsko leto 1946/47.</i> Ljubljana: DZS, 1946.		✓	✓
1947	Učni načrt za gimnazije za šolsko leto 1947/48. <i>Vestnik Ministrstva za prosveto Ljudske Republike Slovenije</i> , letnik II, Priloga k 12. številki z dne 13. 9. 1947, št. 2.		✓	
1948	<i>Učni načrt za gimnazije, nižje gimnazije in višje razrede sedemletk.</i> Ljubljana: Ministrstvo za prosveto LR Slovenije, 1948.	✓	✓	✓
1949	Navodila za šolsko leto 1949/50. Predmetnik za gimnazije v š. l. 1949/50. <i>Objave Ministrstva za prosveto LR Slovenije</i> , leto I, 15. 8. 1949, št. 3, I-1. in 2., str. 1–2.			✓
1950	<i>Učni načrt za I. in II. razred gimnazije.</i> Ljubljana: DZS, 1950.		✓	
1951	<i>Učni načrt za štirirazredno nižjo gimnazijo.</i> Ljubljana: DZS, 1951.	✓	✓	

²⁴ Preglednica je delno vzeta iz: Trškan, *Krajevna zgodovina*, str. 63–71.

Leto izdaje	Učni načrti za gimnazije	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
1953	Učni načrt za V. razred gimnazije. <i>Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS</i> , leto IV, 5. 9. 1953, št. 5, III., B., str. 2–6.		✓	
1954	<i>Učni načrti za nižje razrede gimnazij in višje razrede osnovnih šol</i> , Ljubljana: DZS, 1954.		✓	✓
1955	<i>Učni načrt za višje razrede gimnazij in klasičnih gimnazij. Začasni pravilnik o maturi</i> . Ljubljana: DZS, 1955.	✓	✓	
1962a	<i>Gimnazija. Gradivo za sestavo predmetnika in učnega načrta</i> . Ljubljana: Zavod za napredek šolstva LRS, 1962.	✓	✓	✓
1962b	<i>Minimalni pogoji predmetnika za učni načrt gimnazije</i> . Ljubljana: Zavod za napredek šolstva. LRS. Ljubljana, 1962.	✓	✓	✓
1962c	Minimalni obseg snovi za gimnazijske učne načrte. <i>Objave Sveta za šolstvo LRS, Sveta LRS za strokovno izobraževanje, Sveta za kulturo in prosveto LRS, Sveta za znanost LRS, Zavoda za napredek šolstva LRS, Zavoda LRS za strokovno izobraževanje</i> , leto XIII, v novembru 1962, št. 4, IV., str. 82–98.	✓	✓	✓
1964	<i>Gimnazija. Gradivo za sestavo predmetnika in učnega načrta</i> . Ljubljana: DZS, 1964.	✓	✓	✓
1975	<i>Gimnazija. Predmetnik in učni načrt</i> . Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo, 1975.	✓	✓	✓
1992	<i>Gimnazijski program</i> . Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, 1992.	✓	✓	✓
1996	<i>Učni načrt za zgodovino v gimnaziji</i> . Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 1996.	✓	✓	✓
1998a	<i>Zgodovina. Predmetni katalog – učni načrt. Gimnazija 280 ur</i> . Učni načrt za zgodovino je bil sprejet na 14. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 26. 3. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/gimnazija/gimnazija/zgodo_280.html (18. 9. 2007).	✓	✓	✓
1998b	<i>Zgodovina. Predmetni katalog – učni načrt. Klasična gimnazija 350 ur</i> . Učni načrt za zgodovino za klasično gimnazijo je bil sprejet na 14. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 26. 3. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/gimnazija/klasicna_gim/zgodovina.html (18. 9. 2007).	✓	✓	✓

Leto izdaje	Učni načrti za gimnazije	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
1998c	<i>Zgodovina. Predmetni katalog – učni načrt. Ekonomska gimnazija. Tehniška gimnazija. Umetniška gimnazija. 210 ur.</i> Učni načrt za zgodovino je bil sprejet na 14. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 26. 3. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/gimnazija/ekon_gim/zgodo_210.html (18. 9. 2007).	✓	✓	✓
1998č	<i>Učni načrt za zgodovino v gimnaziji z italijanskim učnim jezikom (modul 280 ur).</i> Učni načrt je sprejel Strokovni svet RS za splošno izobraževanje na 14. seji, dne 26. 3. 1998. http://www.zrss.si/pdf/ZGO_Zgo_06.pdf (20. 8. 2007).	✓	✓	✓
1998d	<i>Zgodovina. Predmetni katalog – učni načrt. Dvojezična slovensko madžarska gimnazija. 280 ur.</i> Učni načrt za zgodovino za dvojezično slovensko madžarsko gimnazijo je bil sprejet na 14. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 26. 3. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/gimnazija/slo-mad-gim/zgodov.htm (18. 9. 2007).	✓	✓	✓
1998e	<i>Zgodovina. Učni načrt za strokovne gimnazije (modul 210 ur).</i> Učni načrt je sprejel Strokovni svet RS za splošno izobraževanje na 14. seji, dne 26. 3. 1998. http://www.zrss.si/pdf/ZGO_Zgo_03.pdf (20. 8. 2007).	✓	✓	✓

Učni cilji so se v 40., 50. in 60. letih 20. stoletja navezovali na gradnjo in obrambo domovine, npr. da naj se dijake oblikuje »v zavestne in požrtvovalne graditelje in branitelje naše domovine« (1948, str. 70; 1951, str. 34; 1955, str. 18); »v zavestne borce in graditelje socializma in da v njih razvije pripravljenost za odločno obrambo pravic delovnega ljudstva in svoje socialistične domovine« (1962a, str. 49; 1962b, 1962c, str. 84; 1964, str. 17).

V 70. letih 20. stoletja so se učni cilji nanašali na patriotizem, npr. da naj se dijaki vzgajajo »v duhu patriotizma, bratstva in enotnosti jugoslovanske skupnosti narodov in krepitve demokratičnih odnosov samoupravne socialistične družbe« (1975, str. 27).

Najpogosteje pa so se učni cilji navezovali na narodno zavest, in sicer da dijaki razvijejo »nacionalni ponos in zavest povezanosti z jugoslovanskimi narodi« (1962a, str. 49; 1962b, 1962c, str. 84; 1964, str. 17); »ugotavljajo vzroke rasti slovenske narodne zavesti in vrednotijo njen pomen za narodnostno samobit« (1992, str. 126). Po letu 1991 pa so se učni cilji nanašali na narodno identiteto: »si oblikujejo zgodovinsko zavest o slovenski narodni identiteti in pripadnosti države«

(1998a, 1998b, 1998č, 1998d); »razvijajo zavest o slovenski narodni identiteti in državni pripadnosti« (1998c, 1998e).

Cilji v učnih načrtih, ki so izšli po letu 1991, so se nanašali na vrednotenje kulturne dediščine v nacionalnem okviru (1996, str. 5, 1998a, 1998b, 1998c, 1998č, 1998d), npr. da naj dijaki usvojijo »znanje o slovenski kulturni dediščini« (1998e), »zanimanje za sedanost slovenskega naroda in njegovih dosežkov« (1996, str. 5, 1998a, 1998b, 1998c, 1998č, 1998d). Dijaki naj bi razvijali »sposobnost za razumevanje in spoštovanje različnih ver, kultur in skupnosti doma« (1998a, 1998b, 1998c, 1998č, 1998d, 1998e). Posebno mesto so imele državljske pravice, in sicer da naj dijaki »pridobivajo vedenja o prizadevanjih za človekove in državljske pravice« (1998a, 1998b, 1998c, 1998č, 1998d, 1998e); »spoznavajo pomen spoštovanja teh pravic« (1998a, 1998b, 1998d); »se ozaveščajo o pomenu spoštovanja človekovih pravic« (1998c, 1998č, 1998e).

Učni načrti so vključevali naslednje vsebine povezane z državno ureditvijo Jugoslavije: Ustvaritev FLRJ – Osnovna načela ustave; Sprejem ustave FLRJ (1948); Osnovna načela ustave FLRJ (1951); Ustava iz leta 1946, Ustavni zakon iz l. 1953 (1955); Temeljna načela državne in družbene ureditve FLRJ; Organi državne oblasti, uprave in pravosodja, Zvezne in republiške ljudske skupščine, njih pristojnosti in izvršni organi; Zvezna in republiška uprava; Organi pravosodja, javno tožilstvo, javno pravobranilstvo, Komuna in skupnosti komun; Ljudski odbori in načelo samoupravnosti (1955); Razvoj socialistične demokracije in samoupravnega socializma v Jugoslaviji; ZKJ, Zakon o delavskem samoupravljanju, Ustavne spremembe (1975).

Učni načrt iz leta 1955 je vključeval predmet zgodovina ter temelji družbene in državne ureditve FLRJ, kjer so bile vsebine: Temeljna načela državne in družbene ureditve FLRJ (1955).

Po letu 1991 se je v učnih načrtih vsebina navezovala na državo Slovenijo, in sicer na osamosvojitve Slovenije (1996, 1998a, 1998b, 1998c, 1998č, 1998d) ter na slovensko osamosvajanje in življenje v Republiki Sloveniji (1998e).

Navodil, ki bi se nanašala konkretno na državljanstvo, ni bilo. Le v učnih načrtih v 60. letih 20. stoletja je bil napotek, da naj bi pouk zgodovine seznanil dijake predvsem »s konkretnim družbeno-političnim razvojem s porastom ali upadanjem proizvodnih sil« (1962a, str. 50, 1962b, str. 2, 1962c, str. 84, 1964, str. 18).

Državljanstvo v učnih načrtih za zgodovino v strokovnih in poklicnih srednjih šolah

Spodnja preglednica prikazuje kronološki seznam vseh učnih načrtov, ki so vključevali tudi predmet zgodovina ter prisotnost analiziranih elementov, ki so označeni s kljukico. Nekateri starejši učni načrti so vključevali npr. le učno vsebino za zgodovino. V seznam smo vključili tudi predmet Družboslovje (Geografija, zgodovina in državljska vzgoja), saj so cilji, vsebine in navodila v učnih načrtih za poklicne srednje šole posebej predstavljeni za zgodovino.

Preglednica 3: Prisotnost ciljev, vsebin in navodil v učnih načrtih za strokovne in poklicne srednje šole²⁵

Leto izdaje	Učni načrti za strokovne in poklicne srednje šole	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
1948	<i>Začasni učni načrt za strokovne nadaljevalne šole.</i> Ljubljana: Komite za srednje in nižje strokovno šolstvo pri vladi LRS, 1948.		✓	
1949	<i>Učni načrt za dvoletne in triletno šole učencev v gospodarstvu in industrijske šole. Predmeti splošne in splošno strokovne izobrazbe.</i> Ljubljana: Ministrstvo za delo LRS. Uprava za strokovne delavske kadre, 1949.		✓	
1962	<i>Osnutki minimalnih učnih načrtov za splošno izobraževalne predmete v poklicnih šolah.</i> Ljubljana: Zavod za strokovno izobraževanje, 1962.	✓	✓	✓
1964	Minimalni učni načrt za splošnoizobraževalne predmete v tistih vajenskih, industrijskih in drugih šolah s praktičnim poukom, ki se preosnavljajo v poklicne šole. <i>Objave.</i> Republiški sekretariat za šolstvo, leto XV, v februarju 1964, št. 1, IV.	✓	✓	✓
1977	<i>Skupna programska osnova v usmerjenem izobraževanju. Predmetnik in učni načrti (delovni osnutek).</i> Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo, 1977.	✓	✓	✓
1979	<i>Skupna vzgojnoizobraževalna osnova v usmerjenem izobraževanju.</i> Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo, 1979.	✓	✓	✓
1986a	<i>Vzgojno-izobraževalni program srednjega izobraževanja. Družboslovno-jezikovna dejavnost SR (94)/86.</i> Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo, 1986.	✓	✓	✓
1986b	<i>Vzgojno-izobraževalni program srednjega izobraževanja. Naravoslovno-matematična dejavnost. SR (95)/86.</i> Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo, 1986.	✓	✓	✓
1990	<i>Zgodovina. Katalog znanj za zaključni izpit v VIP: družboslovna jezikovna dejavnost.</i> Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 1990.	✓	✓	✓
1991a	<i>Dveletni in triletni programi poklicnih šol.</i> Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, 1991.	✓	✓	✓

²⁵ Preglednica je delno vzeta iz: Trškan, *Krajevna zgodovina*, str. 72–83.

Leto izdaje	Učni načrti za gimnazije	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
1991b	<i>Štiriletni programi tehniških in drugih strokovnih šol.</i> Ljubljana: Republika Slovenija, Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod za šolstvo in šport, 1991. Izdaje: 1992.	✓	✓	✓
1996	<i>Učni načrt za zgodovino v tehniških in drugih strokovnih šolah.</i> Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, 1996.	✓	✓	✓
1998a	<i>Katalog znanja – Družboslovje (Geografija, zgodovina in državljanska vzgoja). Srednje poklicno izobraževanje. Šolski sistem. 210 ur.</i> Določil SSRSSI na 16. seji, 18. 6. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/spDRU_KZss210.htm (26. 8. 2007).	✓	✓	✓
1998b	<i>Katalog znanja. Zgodovina. Srednje strokovno izobraževanje. Poklicno-tehniško izobraževanje. 70 ur.</i> Določil SSRSSI na 23. seji, 17. 12. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/pt_ZGO_KZ_70.htm (26. 8. 2007).	✓	✓	✓
1998c	<i>Katalog znanja. Zgodovina. Srednje poklicno-tehniško izobraževanje. 105 ur.</i> Določil SSRSSI na 23. seji, 17. 12. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/pt_ZGO_KZ_105.htm (26. 8. 2007).	✓	✓	✓
1998č	<i>Katalog znanja. Zgodovina. Srednje strokovno izobraževanje. 140 ur.</i> Določil SSRSSI na 17. seji, 7. 7. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/st_ZGO_KZ_140.htm (26. 8. 2007).	✓	✓	✓
1998d	<i>Katalog znanja – Družboslovje (Geografija, zgodovina in državljanska vzgoja). Nižje poklicno izobraževanje. 190 ur.</i> Določil SSRSSI na 16. seji, 18. 6. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/npDRS_KZ190.htm (26. 8. 2007).	✓	✓	✓
1998e	<i>Katalog znanja – Družboslovje (Geografija, zgodovina in državljanska vzgoja). Srednje poklicno izobraževanje. Dualni sistem. 105 ur.</i> Določil SSRSSI na 16. seji, 18. 6. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/spDRU_KZds105.htm (26. 8. 2007).	✓	✓	✓

Leto izdaje	Učni načrti za gimnazije	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
2000	<i>Katalog znanja. Zgodovina. Srednje strokovno izobraževanje. 210 ur.</i> Določil SSRSSI na 33. seji, 27. 1. 2000. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/st_ZGO_KZ_210.htm (26. 8. 2007).	✓	✓	✓
2001a	<i>Katalog znanja. Zgodovina. Srednje strokovno in tehniško izobraževanje. Prilagoditev za šole z italijanskim učnim jezikom. 140 ur.</i> Katalog znanj je določil Strokovni svet RS za splošno izobraževanje na 42. seji, dne 19. 4. 2001, sklep št. 5. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/st_ZGO_ITA_KZ_140.htm (26. 8. 2007).	✓	✓	✓
2001b	<i>Katalog znanja. Zgodovina. Srednje strokovno in tehniško izobraževanje (DV). 140 ur.</i> Katalog znanj je določil Strokovni svet RS za splošno izobraževanje na 42. seji, dne 19. 4. 2001, sklep št. 5. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/st_ZGO_DV_KZ_140.htm (26. 8. 2007).	✓	✓	✓
2002	<i>Predmetni katalog za predmet: Družboslovje. 350 ur. (Geografija, zgodovina in državljanska vzgoja) v srednjem poklicnem izobraževanju – šolski sistem.</i> Določil Strokovni svet RS za splošno izobraževanje na 52. seji, dne 4. 7. 2002. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/spDRS_KZss350.htm (26. 8. 2007).	✓	✓	✓

V učnem načrtu iz leta 1964 je bil predmet zgodovina delavskega in socialističnega gibanja, kjer je bil eden od ciljev predmeta tudi, da naj učitelji spodbujajo dijake »za prihodnje aktivne graditelje socialistične družbe« (1964).

Učni cilji so se v 70. in 80. letih navezovali na gradnjo in obrambo domovine, npr. da naj se dijake oblikuje »v zavestne graditelje socialističnega samoupravljanja in si razvijajo pripravljenost za odločno obrambo naše socialistične samoupravne družbe« (1977, str. 74; 1979, str. 145–146; 1986a, str. 3.11/1 in 3.11/2) ter da naj bi bili osebno zavzeti »pri naporih za gospodarski in kulturni napredek socialistične družbe v Sloveniji in Jugoslaviji« (1979, str. 145–146; 1986a, str. 3.11/1 in 3.11/2; 1986b, str. 3.13/2).

V 70. in 80. letih 20. stoletja so se cilji nanašali tudi na patriotizem, npr. da se mora dijake vzgajati »v jugoslovanskem socialističnem patriotizmu, v socialističnem humanizmu, v duhu bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti, v vzajemnosti, solidarnosti in enakopravnem sodelovanju med narodi« (1979, str. 145–146; 1986a, str. 3.11/1 in 3.11/2; 1986b, str. 3.13/1).

Najpogosteje pa so se učni cilji navezovali na narodno zavest, in sicer da dijaki »spoznavajo zgodovinske korenine slovenske narodne zavesti ter bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti« (1979, str. 145–146; 1986a, str. 3.11/1 in 3.11/2; 1986b, str. 3.13/1); spoznavajo in razumejo korenine »slovenske narodne zavesti, svobodoljubnih gibanj slovenskega in drugih jugoslovanskih narodov in narodnosti« (1990, str. 6).

Učni načrti po letu 1991 so poudarjali pomen slovenske narodne zavesti in narodne identitete, npr. dijaki »spoznavajo /.../ pomen rasti slovenske narodne zavesti za narodni obstoj« (1991a, str. 400; 1991b, str. 372); »razvijajo zavest o slovenski narodni identiteti« (1996, str. 6; 1998a, 1998b, 1998c, 1998č, 1998d, 1998e, 2002); »razvijajo zavest o slovenski narodni identiteti in državni pripadnosti« (2000, 2001a, 2001b). Poleg tega so vključevali odnos do drugačnosti, npr. dijaki naj »razvijejo spoštovanje različnosti in drugačnosti v okolju, v katerem živijo« (1998a, 1998d, 1998e); razvijejo sposobnost za razumevanje in spoštovanje različnih ver, kultur in skupnosti doma (2000); razvijejo razumevanje in spoštovanje različnih ver, kultur in skupnosti v svetu (1998b, 1998c, 1998č, 2001a, 2001b). Učni načrt iz leta 2001 pa je vključeval cilj, ki se je nanašal na človekove pravice, in sicer naj dijaki »pridobivajo vedenja o prizadevanjih za človekove in državljske pravice, se ozaveščajo o pomenu njihovega spoštovanja« (2001a). Največ učnih ciljev pa se je nanašalo na slovensko kulturno dediščino, npr. dijaki naj »usvojijo znanja o slovenski kulturni dediščini« (1998b, 1998c, 1998č); poglobijo »znanja o slovenski kulturni dediščini in jo vrednotijo« (1998e, 2002); »usvojijo znanja o slovenski kulturni dediščini, jo vrednotijo (1996, str. 6; 2000, 2001a, 2001b); naj se ozaveščajo »o pomenu ohranjanja lastnih kulturnih tradicij« (1998a, 2000, 2001a, 2001b).

Za celoten predmet (ne samo za zgodovino) pa je predmet družboslovje vključeval cilje, kjer dijaki »razvijajo občutljivost za tiste elemente družbenega življenja, ki so pomembni za življenje v demokratični družbi, se usposabljaajo za konstruktivno soočanje s problemi v družbenem življenju« (1998a, 2002).

Učni načrt iz leta 1948 je vključeval predmet zgodovina in zakonodaja, tako da je bila vsebina zakonodaje povezana z ustavno in državno ureditvijo: Ustava FLRJ (npr. Najvišji zvezni organi državne oblasti v FLRJ; Zvezni organi državne uprave; Organi državne oblasti administrativno-teritorialnih edinic; Ljudska sodišča; Odnosi med državnimi oblastmi in organi državne uprave; Javno tožilstvo) (1948, str. 117–128).

Po letu 1991 pa je predmet Družboslovje, ki je vključeval tudi zgodovino, imel naslednje vsebine pri temi Zgodovina stroke v 19. in 20. stoletju: Državna uprava v Sloveniji – vloga ženske pri delovanju državne uprave; družbeni in socialni status državne administracije (2002).

Pri predmetu zgodovina so bile vsebine po letu 1991 povezane z nastankom slovenske države (1998b, 1998c) oz. s slovenskim osamosvajanjem in življenjem v Republiki Sloveniji (1996, str. 15, 1998č, 2001a, 2001b).

Navodila so se nanašala na dodatna pojasnila o nalogah pouka zgodovine, npr. dijaki naj bi razvijali sposobnost »za aktivno sodelovanje pri vseh oblikah samo-upravljanja« (1979, str. 161; 1986b, str. 3.11/8); »Da bodo učenci čimbolj aktivni in

da bodo postali subjekti vzgojnoizobraževalnega procesa, naj jih učitelji navajajo /.../ na uporabo strokovne in družbenopolitične literature« (1977, str. 85).

Po letu 1991 ni bilo posebnih navodil v učnih načrtih, najdemo jih pa v posebnih obvestilih za srednje šole, ki jih je izdajal Zavod Republike Slovenije za šolstvo v 90. letih. Ta so poudarjala pomen slovenske zgodovine pri srednjih strokovnih šolah: »Prav vsebine iz nacionalne zgodovine naj bodo motivacijsko sredstvo za razvijanje interesa za spoznavanje preteklosti in krepitev nacionalne identitete pri dijakih tehniških in strokovnih šol.«²⁶

Sklepne ugotovitve in zaključek

Učni načrti za zgodovino so po letu 1945 vključevali elemente državljanstva, ki so se nanašali na takratno politično in družbeno ureditev države.

Glede učnih ciljev smo ugotovili, da so se pred letom 1991 nanašali predvsem na gradnjo in obrambo domovine, patriotizem ter na bratstvo in enotnost narodov Jugoslavije, po letu 1991 pa na narodno identiteto in slovensko narodno zavest ter na demokratične vrednote, človekove pravice in odnos do drugih ver in kultur.

Konkretnih vsebin, ki bi vključevale elemente državljanstva v osnovnošolskih in srednješolskih učnih načrtih za zgodovino, ki so izšli po letu 1991, ni, saj se nanašajo le na osamosvojitve Slovenije. Pred letom 1991 pa se nanašajo na ustavni in politični razvoj takratne Jugoslavije (zlasti ustavni in zakonodajni razvoj ter razvoj samoupravne socialistične demokracije).

V srednješolskih učnih načrtih ni bilo veliko navodil, ki bi se nanašala na državljanstvo, v osnovnošolskih učnih načrtih pa so se nanašala na ljubezen do domovine in družbenopolitično razgledanega učitelja pred letom 1991, po letu 1991 pa na aktualizacijo dogodkov in reševanje problemov v življenjskih situacijah.

Tako kot vsak predmet, bi moral tudi predmet zgodovina učiti mlade »(samo) odgovornega učenja, strpnosti, ustvarjalnega vzpostavljanja demokratičnih družbenih odnosov in spoštovanja občečloveških civilizacijskih vrednot (evropske) družbe, kot so solidarnost, človekovo dostojanstvo, pluralna demokracija, spoštovanje človekovih pravic /.../«²⁷ K temu so se še posebej približali učni načrti, ki so izšli po letu 1998 v Sloveniji.

Viri in literatura

Gimnazija. Predmetnik in učni načrt. Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo, 1975.

Gimnazijski program. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, 1992.

Minimalni učni načrt za splošnoizobraževalne predmete v tistih vajenskih, industrijskih in drugih šolah s praktičnim poukom, ki se preosnavljajo v poklicne šole. *Objave.* Republiški sekretariat za šolstvo, leto XV, v februarju 1964, št. 1, IV.

²⁶ *Obvestila srednjim šolam*, str. 30.

²⁷ Židan, *Vzgoja za evropsko demokracijo*, str. 16.

- Novi predmetniki za gimnazije in klasične gimnazije. *Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS*, leto VI, 5. 8. 1955, št. 4, IV., str. 3–4.
- Obvestila srednjim šolam za šolsko leto 1996/1997*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 1996.
- Osnovna šola. Vsebinska vzgojno-izobraževalnega dela*. Ljubljana: Zavod za šolstvo SR Slovenije, 1973.
- Osnutki minimalnih učnih načrtov za splošno izobraževalne predmete v poklicnih šolah*. Ljubljana: Zavod za strokovno izobraževanje, 1962.
- Predmetnik devetletne osnovne šole*, sprejet na 19. seji strokovnega sveta Republike Slovenije za splošno izobraževanje, dne 15. 10. 1998. <http://www.mss.gov.si/index.php?id=10035> (18. 9. 2007).
- Predmetnik in učni načrt osnovne šole*. Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo, 1983.
- Predmetnik in učni načrt za osnovne šole*. Ljubljana: DZS, 1962.
- Predmetnik za nižje in višje gimnazije ter klasične gimnazije za šolsko leto 1953/54. *Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS*, leto IV, 5. 9. 1953, št. 5, III., A, str. 2.
- Sardoč, Mitja: Državljanška vzgoja v Evropi: izzivi, vprašanja in dileme. *Državljanška vzgoja v Evropi. Eurydice, informacijsko omrežje o izobraževanju v Evropi*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, 2005, str. 3–9.
- Sardoč, Mitja: Državljanstvo in državljanska vzgoja. *Državljanška in domovinska vzgoja: zbornik*. Slovenska Bistrica: Beja, 2006, str. 100–107.
- Smernice za organizacijo pouka v gimnazijah. *Objave*. Republiški sekretariat za šolstvo SRS, leto XV, 10. 8. 1964, št. 2, V., str. 61–63.
- Spremembe k učnemu načrtu za gimnazije. Šolsko leto 1946/47*. Ljubljana: DZS, 1946.
- Srednješolski izobraževalni programi. II. 2001/2002 in 2002/2003*. 4. dopolnjena in spremenjena izdaja. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2003.
- Srednješolski programi in poklici*. Ljubljana: Republika Slovenija Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport. Republiški zavod za zaposlovanje, 1992.
- Trškan, Danijela, *Krajevna zgodovina v učnih načrtih in učbenikih za zgodovino 1945–2005*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2008.
- Učni načrt za dvoletne in triletno šole učencev v gospodarstvu in industrijske šole. Predmeti splošne in splošno strokovne izobrazbe*. Ljubljana: Ministrstvo za delo LRS. Uprava za strokovne delavske kadre, 1949.
- Učni načrt za gimnazije, nižje gimnazije in višje razrede sedemletk*. Ljubljana: Ministrstvo za prosveto LR Slovenije, 1948.
- Učni načrti in predmetniki vajenskih šol. *Objave Sveta za prosveto in kulturo vlade LRS*, leto III, 24. 11. 1952, št. 6, XIV., str. 12–14.
- Vzgojno-izobraževalni program srednjega izobraževanja. Družboslovno-jezikovna dejavnost SR (94)/86*. Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo, 1986.
- Začasni učni načrt za osnovne šole. *Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS*, leto IV, 28. 10. 1953, št. 6, IV., str. 2–27.
- Začasni učni načrt za strokovne nadaljevalne šole*. Ljubljana: Komite za srednje in nižje strokovno šolstvo pri vladi LRS, 1948.
- Žalec, Bojan: Pomen domovinske edukacije. *Državljanška in domovinska vzgoja: zbornik*. Slovenska Bistrica: Beja, 2006, str. 70–81.
- Židan, Alojzija, *Vzgoja za evropsko demokracijo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2007.

Viri učnih načrtov so navedeni v preglednicah št. 1, 2 in 3.